

A SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAMOKBA FOGLALT TALÁLTMÁNYOK NEMZETKÖZI VÉDELME*

HORVÁTH DUSÁN
egyetemi hallgató (PPKE JÁK)

J-nek és édesanyjának ajánlva

I. Bevezetés

Jelen dolgozatban a jognak gyorsan modernizálódó világunk egy rendkívül jelentős területén, az információtechnológia territóriumához, azon belül is a számítógépi programokhoz történő alkalmazkodását láthatjuk, mely nem megy zökkenőmentesen, és nem is olyan sebességgel, minthogy maradéktalanul meg tudjon felelni a vele szemben támasztott elvárásoknak, a következetességnek, és jogbiztonságnak. A jog e helyütt ingoványos talajra tévedt, s a klasszikus jogok, jogintézmények jól kijelölt határait erőteljesen megpróbáltatják, feszegetik a rohamosan fejlődő információtechnológia vívmányai. Minthogy azonban az ebben a körben létrejövő szellemi alkotásoknak, esetünkben a számítógépi programoknak nincs, és várhatóan nem is lehet más eszközzel hatékony oltalmat biztosítani (a technikai védelem önmaga korlátozottságánál fogva nem lehet sosem tökéletes), a jog által nyújtott védelem évszázadok során igazolt, bevált megbízhatóságára és eredményességére ezek sem mondhatnak nemet.

Témánk azonban még ennél is specifikusabb, mert a számítógépi program vonatkozású találmányok jogi védelmét hivatott bemutatni. Ez a téma nem mentes a fogalmi tisztázatlanságoktól, a nyelvi problémáktól, és a közhiedelemben elterjedt téves feltételezésektől sem.

Dolgozatomat a témakörben való egyszerűbb eligazodáshoz a számítógépi program fogalmának meghatározásával kezdeném, a hozzá kapcsolódó jogi szabályozás rövid ismertetésével. Majd a számítógépi programokba foglalt találmányok körében játszott szerepüket ismertetve mutatnám be az azoktól való elhatárolhatóságukat, annak miértjét. Végül a számítógépi programokba foglalt találmányokat érintő jogi védelmet nemzetközi szinten, a hozzájuk kapcsolódó jogi nehézségeket venném górcső alá.

* A 2009. április 6–8. között megrendezett XXIX. jogi OTDK Polgári Jogi II. tagozatában I. helyezést elért dolgozat rövidített, szerkesztett változata (konzulens: Boytha György).

II. A szoftver hatályos jogi védelme és alternatívái

1. A szoftver hatályos jogi védelméig vezető út, a szoftver szerzői jogi védelmének története

A dolgozat tematikájánál fogva fontos a szoftvertől, s 'azon belül' a számítógépi programtól való elhatárolása a számítógéppel megvalósított találmányoknak, s a különbségek jogi aspektusainak ismertetése, amennyiben ez egyáltalán megnyugtató bizonyossággal lehetséges. E helyütt a hatályos szabályozás indokoltságának bemutatása érdekében az addig vezető út kerül ismertetésre.

A szoftver a számítógép megjelenésével, a hardver megalkotásával jött, jöhetett csak létre. Így a szoftver jogi védelme meglehetősen 'fiatal', hiszen Mauchly és Eckert 1949-ben készítette el a világ első *kereskedelmi célra szánt* számítógépét, a BINAC-et (Binary Automatic Computer),¹ melyhez több feltaláló munkásságát felhasználva, rendkívül rövid idő alatt jutottak el.²

A jognak azonban e helyütt még csak a szabadalmak terén kellett védelmet nyújtania, különös kérdések felvetődése nélkül, minthogy csupán a hardvert illető kérdésekről volt szó. A jog számára az igazi kihívást a számítógépeknek, és számítógépi programoknak az emberek életébe, mindennapi létközegébe történő behatolása jelentette. Ez az időpont nem határozható meg pontosan, legfeljebb az első ilyen vonatkozású bírósági ítéletek lehetnek e tekintetben irányadóak.

A számítógépi program elsősorban abban különbözik a többi jogi oltalom alatt álló szellemi alkotástól, hogy funkcionális, 'aktív', azaz működik, és hogy a hardverrel fennálló kapcsolata folytán műszaki jellege van³ (mely maga azonban, mint a későbbiek során látni fogjuk az európai joggyakorlatban, 'a tanítás műszakiságát illetően' nem döntő).

Ezen tulajdonságok miatt nem volt egyértelmű, hogy hova is sorolandó a számítógépi program a szellemi alkotások körén belül. „[...]A gazdasági élet azonban igényelte, hogy a szoftverre mint szellemi alkotásra kizárólagos felhasználási jogokat lehessen szerezni. Az első kísérletek a szabadalmi jog területén történtek, azonban a hosszú és költséges szabadalmi eljárás, valamint az a tény, hogy a szoftver mint elméleti alkotás és nem mint műszaki megoldás igényli a védelmet, a 70-es évekre a szerzői jogi oltalom felé fordította a jogi szabályozás irányát.”⁴

Tehát a számítógépi programok és a jog találkozása az egyes programok jogi védelem alá helyezésére, azon belül is először a szabadalmi oltalom igénylésére dotálható. Ez pl. az USA-ban az 1963-as Benson- eset, Angliában az 1965-ös Slee- és Harris-féle bejelentés ideje. Megállapítható tehát, hogy a '60-as években kezdődött

¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/BINAC>

² A napjaink számítógépéhez vezető hardveres fejlődés bemutatására hely szűkében e helyütt nem kerülhet sor.

³ SZINGER ANDRÁS – TÓTH PÉTER BENJAMIN: *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz: az EU-csatlakozástól hatályos szabályokkal*. Budapest: Novissima Kiadó, 2004, 192.

⁴ Uo.

‘a számítógépi program jogi karrierje’. Az pedig, hogy a jogalkalmazók eleinte nem tudták, mivel állnak szemben, valamint, hogyan és mely jogi védelem tárgyává tehető egy program, legjobban a Benson-ügyön keresztül mutatható be.

Először elutasították Benson szabadalmi bejelentését, azzal az indoklással, hogy a módszer lényege egy matematikai megoldás, amely szellemi eljárás, s mint ilyen, nem szabadalmazható. Majd a Vám- és Szabadalomügyi Fellebbviteli Bíróság (CCPA) 1971-ben elrendelte a szabadalom megadását a bejelentés tárgyát képező kódkonverziós eljárásra. Végül 1972-ben a Szabadalmi Hivatal akkori elnöke, Gottschalk kérelmet nyújtott be a Legfelsőbb Bírósághoz a CCPA döntésének felülvizsgálatára, s a Legfelsőbb Bíróság egyhangú döntéssel hatályon kívül helyezte a CCPA-üggyel kapcsolatos állásfoglalását. A szabadalomellenes csoportok az ítéletet egyértelműen győzelemnek tekintették, azonban a teljes indoklásban van még egy kulcsfontosságú mondat, miszerint ezzel a döntéssel nem zárják ki szabadalom engedélyezését *mindenfajta* számítógépprogramra.⁵

„[...] [Hazánkban] 1972-ben [mondta ki] egy bírói ítélet, hogy az egyéni, eredeti jelleget mutató szoftver szerzői jogi védelem alatt álló szellemi alkotás. E jogértelmezés 1983-ban jogszabályi szinten⁶ is megfogalmazásra került, az 1999-ben hatályba lépett új szerzői jogi törvényünk pedig – az EU vonatkozó normáival megegyező tartalommal – külön fejezetben taglalja a számítógépi programalkotásra vonatkozó szabályokat.”⁷

Gyakorlatilag mindenütt a világon, egységesen, a szoftver jogi védelmét a szerzői jog keretei közé helyezték. De most lássuk, mik is voltak ennek nemzetközi szinten legjelentősebb állomásai.

Az első számunkra releváns szerzői jogi nemzetközi jogforrás az 1886. szeptember 9-i Berni Unió Egyezmény (BUE), mely a szerzői jog egyik legjelentősebb univerzális, sokoldalú nemzetközi megállapodása.⁸ Ami e helyütt számunkra releváns, hogy ezen egyezmény rugalmassága olyan tág értelmezésre adott lehetőséget a jogalkalmazók számára, amely elősegítette, hogy a technikai fejlődés előre nem látható vívmányait eme jogvédelem ernyője alá vegyék. Ezt a BUE 2. cikkének (1) bekezdése tette lehetővé, mely a műfajták példálózó felsorolásában az irodalmi művek között ‘más írásmű’-ről is említést tesz, amely fogalom alá pedig már viszonylag könnyedén besorolható a kétségkívül rögzített, leírt számítógépi program.⁹ Azonban a BUE 1971-es párizsi felülvizsgálata után sem rendelkezik kifejezetten a szoftverekről, a tagállamai a szoftvereket irodalmi művekként kezelik, ily módon vonatkoztatva a BUE szabályait rájuk.

⁵ Lásd bővebben (a bíróságok indoklásaival együtt) JACSÓ PÉTER: *A szoftver jogi oltalma*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal Nemzetközi Számítástechnikai Oktató és Tájékoztató Központ, 1981, 21–23.

⁶ A szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény (Szt.) végrehajtásáról szóló 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet (Vhr.) módosításáról szóló 15/1983. (VII. 12.) MM rendelet 1. §.

⁷ SZINGER–TÓTH i. m. 192.

⁸ TATTAY LEVENTE: *A szellemi alkotások joga*. Budapest: Szent István Társulat, 2007, 72.

⁹ DR. KIRÁLY MIKLÓS (szerk.): *Az Európai Közösség Kereskedelmi Joga*. Budapest: Complex Kiadó, 2006, 299.

A következő e körben jelentős dokumentum az ún. *szoftver irányelv*, mely az Európai Tanács 91/250/EGK számú irányelve a számítógépi programok jogi védelméről. Az irányelv hivatkozik a BUE-re, miszerint az abbéli értelemben vett irodalmi művekként részesíti az irányelv a számítógépi programokat szerzői jogi védelemben, melyhez rögtön hozzá is teszik, hogy annak dokumentációját is ugyanilyen védelem illeti meg, mivel a szoftver fogalmába beleértendő az azt előkészítő dokumentáció is. A program megjelenési formája (tárgyi kód vagy forráskód) vagy rendeltetése (felhasználói program, operációs rendszer vagy más rendeltetésű szoftver) a védelem szempontjából közömbös. (Ez utóbbi rendelkezés gyakorlatilag mindenütt érvényesül, akár rögzítik kifejezetten, akár nem.) Itt érdemes megemlíteni, hogy hazánk szerzői jogról szóló törvénye pontosan, de nem szolgai másolással (amely nem irodalmi műként, hanem sajátos mű-fajtaként részesíti védelemben a szoftvert) közelít az irányelvhez.

A következő fontos nemzetközi megállapodás a GATT uruguayi fordulóját lezáró, Kereskedelmi Világszervezetet (WTO) létrehozó 1993-as Marrakesh-i Egyezmény része, a TRIPS Egyezmény (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights). A TRIPS 10. cikke előírja, hogy a számítógépi programot mind forráskód, mind tárgyi kód formájában a BUE szerinti irodalmi műként kell védelemben részesíteni. Ez a rendelkezés azért lényeges, mert a WIPO Copyright Treaty létrejötte előtt a berni uniós tagállam nem volt köteles a számítógépi programot védelemben részesíteni, csak annyiban, amennyiben a hazai jogszabály a védelmet kiterjesztette a számítógépi programra (amit általában megtettek), így a belföldiekkel való egyenlő elbánás elve (mely a BUE egyik alapelve) alapján köteles volt a védelmet a többi uniós állam állampolgáira is kiterjeszteni.¹⁰ E helyütt még megemlíteném a TRIPS Egyezmény 9. cikkének 2. bekezdését, mely kimondja, hogy a szerzői jogi védelem a kifejezésre (ami e helyütt a forrás,- illetve tárgyi kódot jelenti), nem pedig önmagában az ötletekre, eljárásokra, működési módszerekre vagy matematikai elméletekre vonatkozik.

Végül az utolsó említésre szánt nemzetközi szerződés az 1996. december 20-án létrejött WCT (WIPO Copyright Treaty – WIPO Szerzői Jogi Szerződés), mely a BUE kiegészítő jegyzőkönyveként indult, végül önálló egyezményként született meg. Az egyezmény szakértői előkészítésének elhúzódása miatt a TRIPS megelőzte a WCT-t, holott a WCT tervezetében már a '80-as évek végétől szerepelt a szoftver védett műként való felsorolása.¹¹ A WIPO (World Intellectual Property Organisation – Szellemi Tulajdon Világszervezete) égisze alatt létrejött szerződés azonban nem hozott nagy áttörést a szoftver nemzetközi jogi védelmét illetően.¹²

¹⁰ PÁLOS GYÖRGY: Audiatur et altera pars – inaudita altera parte. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 1997, 6. (december).

¹¹ KIRÁLY i. m. 304.

¹² Érdemes még megjegyeznünk, hogy a WIPO 1977-ben előállt egy javaslattal a szoftverek sui generis jogi védelmére. A javaslat azonban nem talált magának utat a jogerőre emelkedéshez. A koncepció összefoglaló leírására lásd JACSO i. m. 45.

III. A számítógéppel megvalósított találmány fogalma, és az ahhoz kötődő fogalmak tárháza

1. A számítógépi programok szerzői jogi védelméről a számítógéppel megvalósított találmányok szabadalmi védelméig

A kezdetekkor a jogalkalmazók, majd hatásukra a jogalkotók sem határolódtak el teljesen a számítógépi programok szabadalmi jogi védelméről, hiszen már akkoriban is látható volt a bennük rejlő óriási potenciál. Így született meg a számítógéppel megvalósított találmány fogalma. (lásd. még 2. pontot) De előbb lássuk, hogyan szorították a szerzői jog keretei közé a számítógépi programokat egyes jogalkotók, hogy aztán kibúvót keressenek ugyanezen szabályozás alól, és a számítógéppel megvalósított találmányok fogalmát használva, azok szabadalmaztathatóságát érik el.

Elsőként vegyük mindjárt az Egyesült Államok jogi szabályozását a számítógépi programokat illetően, hiszen döntő befolyása volt/van a dolgozat témakörét képező jogi vitában, minthogy a szoftveripar óriásának tekinthető mindmáig.

Az 1972-es *Benson v. Gottschalk*-ügyben az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága a számítógépi programokat tehát elsősorban a szerzői jog körébe utalta, hozzátéve azonban, hogy ezzel nem minden számítógépi program eleve kizárt a szabadalmaztathatóság köréből. A döntés azonban az emberek (és velük együtt a szakemberek) emlékezetére csak az előbbi részt illetően gyakorolt maradandó hatást.

Mindezen felül az Egyesült Államok Szabadalmi Hivatala (USPTO) 1968-os irányelvei szerint visszautasította számítógépi programok szabadalmaztathatóságát. Sőt, az 1980. december 12-i Computer Software Copyright Act is ezt az állásfoglalást lát-szik megerősíteni.¹³

Azonban az Egyesült Államok jogpolitikájában az 1980-as évektől kezdve nagy hatású változás tapasztalható. Az USPTO joggyakorlata, kezdeti ódzkodása ellenére, egyre inkább megengedően lép fel a számítógépi programokra adott szabadalmak tekintetében. Mindezt azért teheték meg a számos jogszabály ellenére, mely a számítógép programokat a copyright védelme alá rendeli, mert egyik jogszabályban sem, de még az Egyesült Államok szabadalmi törvényében sincs explicit rendelkezés, sem felsorolás, hogy mely területek záratnak ki a szabadalmaztathatóság köréből.¹⁴ Ergo nem szerepel sehol sem, hogy a számítógépi programok elutasítandóak tárgyuknál fogva a rájuk vonatkozó szabadalmi igények benyújtásakor.

Ez a skizofrén magatartás úgymond félrevezette az európai jogalkotókat, mivel az Európai Szabadalmi Egyezmény megalkotásakor az amerikai joggyakorlatra való tekintettel rögzest ki is zárták a szabadalmaztathatóság köréből a számítógépi programokat, mint olyanokat.

A tengerentúli szoftveripar fejlődésével, de legalább a joggyakorlatával való lépéstartás, az európai szintű harmonizáció iránti igény vezetett az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE – European Patent Convention, EPC) 1973. október 5-i

¹³ RETO M. HILTY – CHRISTOPHE GEIGER: Patenting software? A judicial and socio-economic analysis. *International Review of Intellectual Property and Competition Law (IIC)*, 2005, 6 (June). 619.

¹⁴ HILTY–GEIGER i. m. 620.

megszületéséhez, és az 52. cikkének (2) bekezdésével rúgott öngólhoz. Ez a pont ugyanis kizárja többek közt a számítógépi programokat is a szabadalmazhatóság köréből. Egyfajta körültekintésre enged azonban következtetni a cikk (3) bekezdése, melyek csak, *mint olyanokat* engedik kizárni a (2) bekezdésben felsorolt területek szellemi alkotásait.¹⁵ S, hogy mit jelent egy számítógépi program, mint olyan? Erről a következő fejezetben esik szó. E helyütt elég annyi, hogy ebben a megfogalmazásban lehet megragadni azt a kapaszkodót, amelynek segítségével kihúzhatta magát meglehetősen eredményes módon az ESZE által létrehozott Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH – European Patent Office, EPO) Technikai Fellebbezési Tanácsa a csapdából, melyet az egyezmény létrehozói saját maguk állítottak fel.

Az ESZE témakörünkben azért ennyire meghatározó, mert a részes tagállamai adoptálták nemzeti jogrendszerükbe a rendelkezéseit, ezáltal ugyanarról a szintről indulva, mint maga az ESZH. Természetesen sok részes tagállam nemzeti szabadalmi hivatala nem jutott el addig a fejlődési pontig, ameddig a Fellebbezési Tanács a joggyakorlatában, mindenesetre ezen gyakorlat egyre több követőre talál, többek közt a Magyar Szabadalmi Hivatal is ezek közé tartozik. A legtekintélyesebb fejlődést a német szabadalmi joggyakorlat érte el, melyre még az ESZH is többször támaszkodott.

E helyütt szükséges még megemlítenünk a TRIPS egyezmény témakörünkben nagy jelentőséggel bíró rendelkezését, nevezetesen 27. cikkének (1) bekezdését, mely szerint „a technika bármely területén létrehozott, akár termékre, akár eljárásra vonatkozó bármely találmány szabadalmazható”. Mindez azt jelenti, hogy az ESZE 52. cikkének (2) bekezdése ellentmond ennek a rendelkezésnek, az amerikai joggyakorlat pedig nyugodt szívvel hivatkozhatott erre a rendelkezésre, mikor sorra adta a szabadalmakat számítógépi programokra. Mondhatnánk erre, hogy a ‘mint olyan klauzulával’ kerüli el a teljes ellentmondást az ESZE a TRIPS-szel, mégis némi keserű szájíz maradna eme védekezés után, az ESZE nem teljesen korrekt ezt illetően. S napjainkra immár ez a rendelkezés a legtöbbit idézetté vált, mikor a számítógépi programok szabadalmazhatósága mellett érvelnek, azért, hogy lépést tartsanak a tengerentúli szoftveripar fejlődésével, de legalább a joggyakorlatával.

Én azonban nem átkoznám el teljes mértékben az ESZE 52. cikkének (2) bekezdését, mert így legalább a kezdeti bizonytalanság a számítógépi programok (mint olyanok) jogi védelmének elhelyezését illetően helyes irányba terelte a jogalkalmazókat. Ha minden programot szabadalmi védelem alá rendeltek volna, az minden bizsonnyal a szoftveripar dinamikus fejlődésének megakasztását, a szabadalmi rendszer csődöt mondasát eredményezte volna. Napjainkra azonban a szoftverfejlesztés, és a számítástechnika fejlődése olyan méreteket öltött, mely feltétlenül megkívánja egyes, de nem minden számítógépi program szabadalmazását.

2. *A számítógépi program, mint olyan, és a számítógéppel megvalósított találmány*

A számunkra legfontosabb normaszöveg a fentebb részletezett okoknál fogva az Európai Szabadalmi Egyezmény. Így a következőkben e nemzetközi szerződés szövege-

¹⁵ HILTY–GEIGER i. m. 619.

zésére, az általa befolyásolt joggyakorlatra támaszkodva kíséreltem meg megvilágítani a pont címét alkotó két fogalom jelentését, tartalmát.

2.1 A SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAM, MINT OLYAN

A számítógépi program, mint olyan voltaképpen nem jelent mást, mint a szerzői jogi szempontból vett *számítógépi programot*, a forráskódot illetve a tárgyi kódot. Pontosítva, arról van szó, hogy a szabadalmi jog a saját fogalmi körébe átültetve használ egy szerzői jogi fogalmat, a szemléletmódot azonban meghagyja, tehát írásműként ‘gondol’ a programra, mikor ‘mint olyanként’ aposztrofálja. Míg szerzői jogilag korrektebb szoftverről beszélni, ami egy tágabb fogalom a számítógépi programnál, addig szabadalmi jogi szempontból helyénvalóbb a számítógépi programról beszélni, mivel a szoftver fogalmi alkotóelemei közül csak ez valószínűleg meg olyan funkcionális, amelyet a szabadalmi jog oltalomban részesíthet, de nem ‘mint olyanként’.

Ez a ‘mint olyan’ érezhetően jelentheti azt, hogy ‘pusztán önmaga, és semmi más egyéb’. Ez a ‘sugallt hiányosság’ nem más, mint a műszakiság hiánya, mely a találmány fogalmának alkotóeleme, mint arra az egyes szabadalmak megadásának elbírálása során előszeretettel hivatkoznak, Európában már évszázadok óta.¹⁶ Minderről a 2.3.1. pontban részletesebben is szó esik, némi pontosítással egybekötve.

2.2 A SZÁMÍTÓGÉPPLEL MEGVALÓSÍTOTT TALÁLMA NY TÍPUSAI ÉS FOGALMA¹⁷

A jogi nyelvezetben és a köztudatban elterjedt meghatározás a számítógéppel megvalósított találmány, angolul computer implemented invention, németül Computer implementierte Erfindung. Ez a meghatározás azok számára, akik nem ismerik az ez irányú joggyakorlatot, meglehetősen félrevezető. Az elnevezés még az első számítógépi program vonatkozású szabadalmak megadásakor alakult ki.¹⁸

Mint arra utaltam a fejezet első pontjában, az ESZE alkotóinak koncepciója világosnak látszott: az 52. cikk (2) és (3) bekezdése kizárta a számítógépi programokat a találmányok, ezáltal a szabadalmazhatóság köréből, de csak mint olyanokat, azaz mint pusztán önmagukat, önmagukban állókat, az *ESZH által megkövetelt műszakiságot nélkülözőket*.

Tehát „[...] egy program önmagában nem lehet szabadalom tárgya, de egy szabadalmazható találmány alapítható egy számítógépi programra a megvalósítása érdekében. Így a programnak a találmány működésében egy lépést kell képeznie.”¹⁹ Ez azt jelenti, hogy a program egy nagyobb egység része csupán, s ily módon ugyanezt a programot másik célra, egy másféle eljárásban fel lehet használni.²⁰ (Természetesen a szerzői jog keretein belül, hiszen a védelem párhuzamos, a szerzői jog mintegy ‘automatikusan’ oltalmába veszi a számítógépi programokat.)

¹⁶ Lásd például EPO, TBA, T 931/95, Controlling pension benefits system/PBS PARTNERSHIP, 2000. szeptember 8-i döntés. <http://legal.european-patent-office.org/dg3/pdf/t950931ep1.pdf>

¹⁷ E helyütt rendhagyó módon először a számítógéppel megvalósított találmány típusait szükséges bemutatni ahhoz, hogy jelentése fogalmi zavar nélkül megérthető legyen.

¹⁸ EPO, TBA, T 208/84, VICOM, 1986. július 15-i döntés. <http://legal.european-patent-office.org/dg3/biblio/t840208ep1.htm>

¹⁹ HILTY–GEIGER i. m. 623–624.

²⁰ HILTY–GEIGER i. m. 624.

A szabadalmi jog eljárási és termékszabadalmak közt különböztet. Mivel a termékszabadalmak valamilyen fizikai entitásra vonatkoznak, ezért a számítógépi programok, immateriális voltuknál fogva aligha felelnek meg ennek a feltételnek. Egy program olyan utasítások sorozata, amelyek a számítógépet egy bizonyos módon működésre készítetik, tehát lépésekből áll, amely immateriális eredményhez vezet. Voltaképpen éppen ezt hivatott kizárni az 52. cikk (2) és (3) bekezdése, hogy ily módon legyen lehetőség a számítógépi programok szabadalmazhatóságára.²¹

Így csupán arra adtak módot, hogy egy berendezés, egy termékszabadalom részeként lehessen egy program szabadalom tárgya. Vagyis termékszabadalom programozott hardverekre adható,²² ahol a hardver adja azt a bizonyos műszakiságot, minek által az azt irányító program nem 'mint olyan', 'nem csupán önmagában álló' lesz. Így megállapítható az ESZE szövegezéséből, hogy eredeti formában ezektől a találmányoktól nem szeretnék volna megvonni a szabadalmi oltalmat, mikor nyitva hagyták a 'mint olyan klauzulával' a kizáró rendelkezéseket.

Ez utóbbi számítógéppel megvalósított találmányok kapták a 'hard-szoftver' nevet.²³ Ezt nevezném tehát a számítógéppel megvalósított találmányok egyik típusának.

Hard-szoftverek esetében tehát, mint fentebb olvasható, valójában nem élvez igazi szabadalmi védelmet az adott berendezés működésére hivatott program, legalábbis a hardvertől elkülönítetten nem. A joggyakorlat azonban sokak által megkérdőjelezett módon, és többször is a helytállóságát megcáfolva,²⁴ oly messzire ment, hogy számítógépi programtermékeket, azaz programokat adathordozón tárolva, az önmagukban hordozott műszakiság, egész pontosan a műszaki hatás kiváltásának potenciáljára alapítva engedélyezte szabadalmazásukat.²⁵ S, hogy mi a számítógépi programtermék, vagyis egy adathordozó önmagában hordozott műszakisága? Amit hordoz, vagyis a program. Ergo, egy program lehet műszaki, ha ilyen hatást vált ki. (Lásd részletesebben IV. fejezet 1. pont.)

Az ESZH mindezt meg is erősíti a hivatal évente kiadott vizsgálati irányelveiben.²⁶ Ezt a másik típusát a számítógéppel megvalósított találmányoknak a legtalá-

²¹ HILTY-GEIGER i. m. 629.

²² Uo.

²³ KIRÁLY i. m. 382.

²⁴ Lásd pl. Karl Friedrich Lenz írását – <http://eupat.ffii.org/analysis/epc52/exeg/index.en.html> vagy <http://eupat.ffii.org/papers/bpatg17-suche00/index.de.html> oldalon fellelhető cikket a német szabadalmi jog szempontjából.

²⁵ EPO, TBA, T 1173/97 Computer program product/IBM, 1998. július 1-jei döntés. <http://legal.european-patent-office.org/dg3/pdf/t971173ex1.pdf>

²⁶ Guidelines for Examination in the European Patent Office, Munich, December 2007 (Part C, Chapter IV: Patentability, 2. Inventions, 2.3 List of exclusions, 2.3.6 Programs for computers): „Programs for computers are a form of "computer-implemented invention", an expression intended to cover claims which involve computers, computer networks and other programmable apparatus whereby prima facie one or more of the features of the claimed invention are realised by means of a program or programs. Such claims may e.g. take the form of a method of operating said apparatus, the apparatus set up to execute the method, or, following T 1173/97 (*OJ* 10/1999, 609), *the program itself*.” [http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/4C0AAA2182E5D2F2C125736700567D71/\\$File/guidelines_2007_complete_en.pdf](http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/4C0AAA2182E5D2F2C125736700567D71/$File/guidelines_2007_complete_en.pdf)

lőbb volna az ‘egyéb’ kategóriájába sorolni, hiszen könnyen belátható, ha e helyütt nem a hardver specifikus tulajdonságai a meghatározók a találmány szempontjából (tehát nem hard-szoftver), akkor a szinte végtelen lehetőséget biztosító számítógépi program minden bizonnyal további tagozódást jelenthetne a számítógéppel megvalósított találmányok keretén belül, amely a téma bonyolultságát tekintve már így is túllontúl sok lenne.

Essen itt még néhány szó a *számítógéppel megvalósított találmány* finesz *elnevezéséről*. A számítógéppel megvalósított találmány fogalma érezhetően egyfajta utalást hordoz arra nézve, hogy valamilyen külső fizikai hatást várnak ‘ettől a fajta’ találmánytól, azt sugallja, hogy a számítógépi programokat e nélkül tulajdonképpen nem is lehet szabadalmaztatni. Valószínűleg ez is lehetett a fogalom ‘létrehozásakor’ a mögötte rejlő koncepció, ám napjainkra már tudjuk, hogy ez nincs így, s a meghatározás félrevezető lehet.

Így bátorodom egy Boytha György által javasolt²⁷ fogalmat használni, a *számítógépi programba foglalt találmány* fogalmát, mely fair módon adja vissza, hogy voltaképpen számítógépi programok szabadalmaztatásáról van szó. Ez a fogalom inkább azt sugallja, hogy a találmány tárgyául szolgáló ötlet a számítógépi programba van beleprogramozva.²⁸ Valamint ebben a fogalomban nincs ott immanensen, hogy valamilyen külső fizikai hatást kell elérni ahhoz, hogy találmányként vagy találmány részeként egyáltalán figyelembe vehető legyen egy számítógépi program.

A fentiek tehát azt jelentenék, hogy ezentúl minden számítógépi program szabadalmazható a számítógépi programokba foglalt találmányok ‘egyéb’ kategóriáján belül? S hogy a számítógépi program, mint olyan voltaképpen csak akkor létezik, ha nem szabadalmaztatom a programom? A riadalom jogos (volt), de (mint később kiderült) alaptalan. A joggyakorlat mesterséges úton különbséget tett számítógépi program és számítógépi program között, ahol az egyik az előbbieik közül szabadalmi védelemre jogosult, míg a másik nem. Ez a ‘két jogi létfajtája’ a számítógépi programoknak²⁹ pedig továbbra is a számítógépi program mint olyan, és a számítógéppel megvalósított találmány fogalmában manifesztálódik.

Látható tehát, hogy a számítógépi program, mint olyan és a számítógépi programba foglalt találmány, neveik eltérése ellenére, valójában *tárgyukat tekintve azonosak* (a hard-szoftverektől eltekintve, hiszen ott az igény súlypontját a hardveres megoldás, külső, fizikai hatás elérése képezi), ‘csupán’ az egyik a szabadalmi jogilag nem értékelhető, a másik az értékelendő kategóriába tartozik. Tehát *tárgyuk tartalmát* illetően jogilag releváns tényezők sokasága *különbözteti meg őket*. A következő pontban ezeket a tényezőket vesszük sorra.

²⁷ KIRÁLY i. m. 381.

²⁸ Ezt erősíti meg az EPO, TBA, T 935/97, Computer program product II/IBM, 1999. február 4-i döntés, Reasons for the decision, 7. Case law of the Boards of Appeal EPO, 7.4. pontja: „The basic idea of the invention resides in the computer program.” <http://legal.european-patent-office.org/dg3/pdf/t970935eu1.pdf>

²⁹ E megkülönböztetésnek Karl Friedrich Lenz már hivatkozott cikkének argumentációja szerint semmilyen létjogosultsága nincs.

2.3 A SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAM MINT OLYAN, ÉS A SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAMOKBA FOGLALT TALÁLMÁNYOK KÖZÖTT FENNÁLLÓ, JOGILAG MEGHATÁROZOTT KÜLÖNBSÉGEK – A KÜLÖNBSÉGTÉTEL ASPEKTUSAI

A szabadalmi jog által támasztott követelmények fennállása, illetve fenn nem állása tehát megkülönbözteti a számítógépi programokat mint olyanokat, a számítógépi programokba foglalt találmányoktól. Mint arra korábban hivatkoztam, az ESZE normaszövege, és az ESZH joggyakorlata képezi a bázisát e fejezetnek, így szükséges az egyezményből való idézés, hogy annak alapulvételével bemutathassam az e pont tárgyát képező különbségeket.

„SZABADALMAZHATÓSÁG

52. cikk

A szabadalmazható találmányok

- (1) Európai szabadalmat kell adni minden *új, feltalálói tevékenységen* alapuló és *iparilag alkalmazható találmányra* a technika bármely területén.
- (2) *Nem minősül* az (1) bekezdés szerinti *találmánynak* különösen
 - a) a felfedezés, a tudományos elmélet és a matematikai módszer;
 - b) az esztétikai alkotás;
 - c) a szellemi tevékenységre, játéokra, üzletvitelre vonatkozó terv, szabály vagy eljárás, valamint *a számítógépi program*;
 - d) az információk megjelenítése.
- (3) A (2) bekezdésben felsoroltak szabadalmazhatósága csak annyiban kizárt, amennyiben az európai szabadalmi bejelentés vagy az európai szabadalom rájuk *kizárólag e minőségükben* vonatkozik.³⁰

Mint látható, ezek a különbségek, nem túl meglepő módon, a szabadalmazhatóság anyagi jogi követelményei, amelyből az 52. cikk (1) bekezdése alapján a következő négy fedezhető fel: találmányi mivolt (melyről egyedülként nem rendelkezik külön cikkben az egyezmény, holott tárgykörünkben igen nagy jelentőséggel bír), újdonság, feltalálói tevékenység, ipari alkalmazhatóság. A következőkben rámutatnék azokra a különös nehézségekre, melyek ezt a tárgykört sújtják, mikor a szabadalmazhatóság elbírálására kerül sor ezen követelmények alapján.

2.3.1 A TALÁLMÁNY FOGALMA, A ‘MŰSZAKI’ MISZTÉRIUMA

A szabadalmi jog a találmányokat hivatott oltalmazni, s ebből következően csak egy találmány lehet szabadalom tárgya. A találmány fogalmát jogi normák nem szokták meghatározni, így az ESZE sem teszi, csupán negatív módon, azaz felsorolja, mi nem találmány. Ahhoz, hogy valami a találmányi elismerést megkapja, nem csak az szükséges, hogy újdonságról, feltalálói lépéssel létrehozott és iparilag alkalmazható alkotásról legyen szó, hanem, hogy műszakisággal is rendelkezzen.

³⁰ A számunkra releváns részek, melyekre többször fogok visszautalni, dőlt betűvel kerültek kiemelésre.

A bevezetőben említett nyelvi nehézségek ennél a fogalomnál is jelentkeznek. Szükséges ugyanis megkülönböztetni az angolul ‘technical’, németül ‘technisch’-ként aposztrófált ‘műszaki’-t a technika állásától, angolul a state of the art, németül a Stand der Technik-től, amely az újdonság objektív mércéjeként szolgál, tehát nem is e helyütt tárgyalandó, holott első olvasatra a laikus számára valamilyen összefüggést lehetne köztük felfedezni.

Vajon honnan eredhet ez a feltétel? Hosszas, kitartó és alapos kutatást követően sem bukkannánk rá azonban az ESZE második részének I. fejezete, vagyis a szabadalmazhatóság feltételeinek tanulmányozása során sem. Tehát explicite normaszövegben nem találkozunk vele, nem úgy a joggyakorlatban. „A találmány olyasvalami, aminek műszaki jellege van.”³¹

A találmány fogalmát megadva, már könnyen belátható, hogy a műszaki jelleg ugyanolyan feltétele a szabadalmazhatóságnak, mint az újdonság, a feltalálói lépés, és az ipari alkalmazhatóság, azaz a szabadalmazhatóságnak valójában *négy* feltétele van.³²

Miután eljutottunk eddig az igen jelentős ténymegállapításig, meg kell vizsgálnunk, milyen szerepet is játszik a műszaki jelleg kritériuma tárgykörünket illetően.

Ehhez természetesen ismét az ESZE szerződő államainak nemzeti jogba leginkább hűen átvett, ezért is jelentős 52. cikkét kell szemügyre vennünk. S, ha ezt megtettük, észre kell, vegyük (lásd dőlt betűs kiemelés fentebb) a következő kapcsolódásokat: „Nem minősül az (1) bekezdés szerinti találmánynak [...] a számítógépi program.” S ehhez rögtön hozzá kell tennünk: „csak annyiban, amennyiben kizárólag e minőségükben [...]”

Ez utóbbi kifejezés: ‘kizárólag e minőségükben’, a joggyakorlatban ‘mint olyan’-ként terjedt el, tehát a (3) bekezdésben az ún. ‘mint olyan klauzuláról’ beszélünk.

Mindent összevetve tehát nem minősül találmánynak a számítógépi program, mint olyan. A következőkben egy egyesek szerint fogalmi trükknek tartott³³ logikai játékon keresztül mutatnám be a joggyakorlat gondolati absztrakcióját, mely igen jelentékeny eredményre vezet a számítógépi programokba foglalt találmányok tekintetében. E helyütt is az ESZE normaszövegét, illetve az ESZH joggyakorlatát vesszük alapul.

Az alapállítás tehát, hogy nem minősül találmánynak a számítógépi program, mint olyan. A találmány joggyakorlatban leírt fogalma szerint pedig így bonthatjuk tovább: nem minősül olyasvalaminek, aminek műszaki jellege van a számítógépi program, mint olyan. Az *olyasvalami* szót viszont – általános jelentésénél fogva, és nem utolsósorban a TRIPS 27. cikkével is alátámasztva – *helyettesíthetjük* a számítógépi program szóval. Ennek eredményeként állítható, hogy nem minősül olyan számítógépi programnak, aminek műszaki jellege van a számítógépi program mint

³¹ EPO, TBA, T258/03, Auction method/HITACHI, 2004. április 21-i döntés: „the term »invention« is to be construed as »subject-matter having technical character.«” <http://legal.european-patent-office.org/dg3/pdf/t030258ex1.pdf>

³² Uo. „There are thus *four* requirements which claimed subject-matter must fulfil: it should be an »invention«, and this invention must be new, inventive, and industrially applicable.”

³³ HILTY–GEIGER i. m. 624.

olyan. Tehát az olyan számítógépi program, aminek műszaki jellege van, nem számítógépi program, mint olyan. Következésképpen, ha egy számítógépi programot 'mint olyan'-ként aposztrófálunk, akkor a műszaki jelleg hiányára hívjuk fel a figyelmet. *A 'mint olyanság' léte a műszaki jelleg hiánya. Vagyis a számítógépi programot, mint olyant a számítógépi programba foglalt találmánytól ez a fogalom határolja el.* (E helyütt szögezném le, hogy e két utóbbi mondat a teljesség érdekében kiegészítésre szorul, melyre lentebb kerül sor.)

Azonban három mondatnál előrébb is rejlik egy kulcsfontosságú meghatározás: az olyan számítógépi program, aminek műszaki jellege van, nem számítógépi program, mint olyan. Akkor mi? Vessünk egy újabb pillantást a találmány fogalmára: olyasvalami, aminek műszaki jellege van. S a fentiek alapján a számítógépi program egy olyasvalami. Tehát, *az a számítógépi program, amelynek műszaki jellege van, találmánynak minősül.*

Látható, hogy ennek a fogalmi matematikaműveletnek (voltaképpen egyenletnek) a kulcsa az olyasvalami szó behelyettesíthetősége számítógépi programként. S még, ha a fenti érvelést, miszerint a TRIPS 27. cikke alapján nem zárható ki semmilyen terület a szabadalmazthatóság területéről, azzal cáfoljuk, hogy a TRIPS-nek semmiféle kompetenciája nincs az ESZE-re nézve vagy, hogy az olyasvalami szó jelentése olyan sokrétű, hogy abba gyakorlatilag bármi belefér, nem volna elégséges ahhoz, hogy mindezt elfogadhassuk, akkor tulajdonképpen az ESZE 52. cikkének (3) bekezdését nem fogadjuk el. Márpedig, ha a fenti 'fogalmi trükközést' nem fogadjuk el, úgy nem volnának szabadalmazthatóak a hard-szoftverek sem, amelyek szabadalmazhatósága nyilván szándékában állt a jogalkotóknak.³⁴

Azonban a fenti mondatok még mindig nem teljesen helytállóak az ESZH joggyakorlatára nézve. A hard-szoftverek esetében valamilyen külső fizikai hatást várnak el a találmánytól, pl. egy eljárás lefolytatását, egy művelet végrehajtását. Ezzel műszakiságuk megállapítást is nyer. Mi van azonban az általam egyéb kategóriába sorolt számítógépi programba foglalt találmányokkal? Egy számítógépi program futtatásával, mely nem vált ki 'külső' (tehát a hardveren kívül álló) fizikai hatást, a gépben lezajló folyamatokon kívül semmi mást nem kapunk. Azonban a gépben lezajló folyamatok pontosan ugyanúgy fizikai hatást váltanak ki, csupán a gép belsejében: az áramkörök elkezdnek működni. Mindez pedig arra enged következtetni, hogy a számítógépi programok egyáltalán nem nélkülözik a műszaki jellegét, sőt a műszakiság ékes példái, így az ezen az alapon történő kizárás a szabadalmazthatóság köréből eleve elhibázott. Erre a következtetésre jut pl. Hilty és Geiger is.³⁵ Azonban itt jön be az ESZH Technikai Fellebbezési Tanácsának joggyakorlata, mely orvosolja ezt a hibát. Egy döntésében³⁶ a Tanács kimondta, hogy a műszakiságot nem alapozza meg önmagában az a tény, hogy egy

³⁴ <http://eupat.ffii.org/analysis/eps52/exeg/index.en.html> Karl Friedrich Lenz nem csak, hogy e logikai művelet létjogosultságát igyekszik megcáfolni, hanem a jogalkalmazók hatáskörét is ennek használatára. „The Technical board of Appeal clearly transgresses the boundaries of judicial competence. Whoever wants to replace the wording »as such« by »without a technical character« has to do it by a change of the Convention according to the required legislative procedures. Jurisdiction cannot do this.”

³⁵ HILTY–GEIGER i. m. 625.

³⁶ Lásd részletesebben IV. fejezet 1. pont.

számítógépi program egy gép belsejében elektronikai hatást vált ki, hanem *a műszaki jelleg* a számítógépi programokra vonatkoztatva, az *ESZH szemléletében*, csak akkor állapítandó meg, amennyiben a program a hardverrel való *hagyományos kapcsolatán túlmenő műszaki hatást* vált ki, műszaki eredményt ér el. Az Egyesült Államokban ez az előbbi értelemben vett műszaki jelleg elégnék bizonyul ahhoz, még ha ott sincs explicit utalás a műszakiság követelményére, hogy szabadalmakat adjanak számítógépi programokra. Európában azonban a számítógépi programokba foglalt találmányok körében az ebben az értelemben vett műszaki jelleg nem elég, hanem az ESZH annak érdekében, hogy ezt egyértelművé tegye, esetjogi összefoglalójában kifejezetten ki is mondja, hol keresendő a műszaki jelleg egy találmányban. Ha a találmány alapját képező feladatban vagy a feladat megoldására használt eszközben műszaki jelleg fedezhető fel, vagy a feladat megoldásával műszaki hatást érnek el, akkor mondhatjuk, hogy a találmány műszaki jellegű.³⁷ Tehát az ‘európai értelemben vett’ műszaki jelleg ezekben áll, s így a továbbiakban – európai kontextusban – én is ebben az értelemben írok róla.

Ezek után azonban még mindig nem kaptunk választ a műszaki jelleg mivoltjára. Mi az a műszaki jelleg egyáltalán?

Lássuk, mi a joggyakorlat hivatalos álláspontja, ha már a jogalkotó nem foglalt állást. A Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof – BGH) meghatározta a műszaki fogalmát. A jogász berkekben oly népszerű megfogalmazást az ún. Vörös Galamb (Rote Taube) esetben állapították meg. Az 1969-es jogesetben megadott fogalom később, mint ‘statikus technika fogalom’ (statischer Technikbegriff) vonult be a köztudatba, miután az 1999-es ‘Logikverifikation’ esetben a joggyakorlat azt úgy módosította, hogy az már az ún. ‘nem-statisz technika fogalom’ (nicht-statischer Technikbegriff) nevet kapta.³⁸

„Egy találmány akkor műszaki jellegű, ha egy okozatilag áttekinthető eredmény eléréséhez uralható természeti erőket alkalmaz.”³⁹ Ez azonban már az ún. ‘nem-statisz technika fogalom’, amit az eredeti, vagyis a ‘statikus technika fogalom’ bemutatása érdekében ki kell egészítenünk. Egy találmány műszaki jellegű, amennyiben uralható természeti erők tervszerű felhasználásával, emberi értelmi tevékenységtől függetlenül egy okozatilag áttekinthető eredményt közvetlenül idéz elő.⁴⁰ E meghatározás oly népszerűsége tett szert, hogy azt az ESZH is elfogadta magára nézve.⁴¹

Azzal azonban, hogy valójában mit is jelent ez a definíció, már csak igen kevesen foglalkoznak. Pedig, a meghatározás bonyolultsága és a műszaki jelleg jelentősége ezt követelné meg.

³⁷ Case Law of the Boards of Appeal of the European Patent Office. Fifth Edition. 2006, 12. [http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/F7944E5E0AD5958DC12572BC004B2CB6/\\$File/clr_2006_en.pdf](http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/F7944E5E0AD5958DC12572BC004B2CB6/$File/clr_2006_en.pdf) A fordítást Palágyi Tivadar cikkéből emeltem át. Ld. 45. hivatkozás.

³⁸ SZERK.: MICHAEL LEHMANN – JAN GEERT MEENTS: *Handbuch des Fachanwalts Informationstechnologierecht*. Köln: Luchterhand, 2008, 690–691. (lásd részletesebben IV. fejezet 2. pont).

³⁹ PALÁGYI TIVADAR: A szabadalmazhatóság megítélése az Európai Szabadalmi Hivatal joggyakorlatában. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2002, 2. (április).

⁴⁰ LEHMANN–MEENTS i. m. 691.: „[...]»Lehre zur planmäßigen Benutzung beherrschbarer Naturkräfte außerhalb der menschlichen Verstandestätigkeit zur unmittelbaren Herbeiführung eines kausal übersehbaren Erfolges«.”

⁴¹ PALÁGYI i. m.

A műszaki jelleg szerepénél fogva pontosan arra alkalmas, hogy a szabadalmazhatóság területét szélesítse. Minél bizonytalanabb a meghatározása, annál több mindent vehetünk alá.

Hely szűkében csupán egy általam nagyra értékelt cikk aspektusainak részletes bemutatására kerülhet sor, valamint, egy ugyancsak említésre méltó fejtegetésre utalnék, s ez utóbbival kezdeném.

Jürgen Betten, cikkében a műszaki jelleg alapján három csoportot alakít ki az ESZH Technikai Fellebbezési Tanácsa addig megjelent több mint 50 döntéséből.⁴² A szerző a műszaki jelleg példaként aposztrofálja az egyes általa kialakított kategóriákat. A műszaki jelleg megítélésnek három csoportját határozza meg a számítógépi programokba foglalt találmányok körében. A cikk végigolvasását követően megbizonyosodhatunk róla, hogy a műszaki fogalma nagyon szűk mezsgyén mozog a számítógépi programokba foglalt találmányok esetén. Ám a cikkben csupán a műszaki fogalmának példálózó bemutatására kerül sor az egyes döntések leírása útján, s úgy tűnik, nem kapunk taxatív ismertetést, amire a jogbiztonság és érthetőség érdekében égető szükség volna.

Azonban erre tesz kísérletet Ralph Nack, immár csak az általunk egyéb kategóriába sorolt számítógépi programokba foglalt találmányokra, irányadó műszaki jelleg után kutatva.⁴³ (A hard-szoftverek műszaki jellege elég nyilvánvalónak tűnik.)

A műszaki jelleg mibenlétének kutatásához kiindulópontként a Vörös Galamb esetben adott meghatározásból indul ki. Ám Nack, a legtöbb e témakörben értekezőtől eltérően, a fogalom leírását követően nem az eseteket kezdi vizsgálni, amelyekre hatással volt, hanem magának a meghatározásnak, a mondatnak a jelentését veszi górcső alá.

Vegyük tehát mi is a BGH műszaki jellegre adott megfogalmazását alapul. *Egy találmány műszaki jellegű, amennyiben uralható természeti erők tervszerű felhasználásával okozatilag áttekinthető eredményt ér el.*

Nack két részre bontja a definíciót, majd azokat külön-külön elemzi. Az egyik része az 'uralható természeti erők', a másik a 'tervszerű felhasználásával okozatilag áttekinthető eredményt ér el'.

Az, hogy mi 'természeti erő', a BGH nem definiálta.⁴⁴ Egy döntésben azonban kimondta, hogy az emberi értelmi tevékenység nem tartozik az uralható természeti erők körébe. Nack szerint azonban a természeti erő természettudományos értelemben az energia, az anyag és az információ is. Ez alá pedig minden Földön fellelhető dolgot besorolhatunk.

Természetesen, mint jogi fogalom, a természeti erő fogalma nem követi szükségképpen a természettudományos jelentését. A jogi fogalom értelmezésénél sokkal inkább azt a kérdést kell feltenni, vajon a BGH a 'természeti erő' fogalom alkalmazá-

⁴² JÜRGEN BETTEN: European Viewpoint of IP Patentability. *Les Nouvelles*, 2000, March, 25–31.

⁴³ RALPH NACK: Neue Gedanken zur Patentierbarkeit von computerimplementierten Erfindungen. *GRUR*, 2004, 9. szám (szeptember), 771–776.

⁴⁴ E helyütt szükséges megjegyeznünk, hogy a természeti erőkhöz való visszanyúlás az 1883-as Párizsi Uniók Egyezmény 1. cikk (3) bekezdéséből ered, s hogy természeti erő, ami emberi beavatkozás nélkül is működik. Ez azonban Nack argumentációjának helyessége szempontjából irreleváns.

sával akart-e egyáltalán korlátokat szabni. „Ama tény figyelembevételével, hogy a fogalomnak önmagában egy mindent átfogó jelentése van, és hogy a bíróság a jelentését illetően semmilyen megszorítást nem juttatott kifejezésre, abból kell kiindulnunk, hogy azt egyszerűen a »bármilyen« szóval kicserélhetjük.” Ebből következően a definíció így hangzik: „»bármilyen« tervszerű felhasználásával okozatlag áttekinthető eredményt ér el.»⁴⁵

„A definíció második felének jelentéstartalma (»tervszerű felhasználásával okozatlag áttekinthető eredményt ér el«) közelebbi vizsgálat után ugyancsak relatíve csekélynek [bizonyul]. Ha egy ember bármilyen eredmény elérését [...] [okozza], szükségyszerűen meg kell terveznie az [ehhez] vezető utat. Ha a terv sikerül, az eszköz üzembe helyezése és a célzott eredmény elérése között szükségképpen kauzalitás (okozatiság) áll fenn. Az a tény, hogy az eredmény »tervezett«, magában foglalja először is, hogy a vonatkozó okozati összefüggés »áttekinthető«, másodsor pedig, hogy az alkalmazott »természeti erők« »uralhatóként« tekintendők, mivel ami nem tekintendő »uralhatónak«, nem lehet egy terv tárgya.”⁴⁶

Alapjában véve tehát a Vörös Galamb esetben megadott műszaki találmány definíciója *csupán banális összefüggések leírása egy roppant komplikált megfogalmazás segítségével!* „A Vörös-Galamb-Formula redukálható arra a mondatra is, hogy egy »műszaki találmány bármilyen felhasználásával meghatározott célt szolgál«, ezzel [pedig] mindenféle elhatároló képességet nélkülöz.”⁴⁷ Ezáltal *teljesen alkalmatlan a jogbiztonság szempontjából, hiszen nem szavatolja a szabadalmazható számítógépi programok körének behatárolását.*

Végezve tehát azt láthatjuk, hogy gyakorlatilag nem létezik az élő joggyakorlatban olyan módszer, amellyel megállapíthatjuk a műszaki *konkrét* jelentését. Pedig éppen arra volna hivatott, mint azt korábban már kifejtettem, hogy egyfajta elhatároló fogalomként szolgáljon, iránymutatóul mind a szabadalmi hivatalok, mind azok számára, akiknek a szabadalmi jog a szolgáltatásban áll, vagyis a szabadalmat igénylőknek.

Látható azonban az is, hogy e fogalom meghatározatlansága milyen hatalmas fegyvertény. A szabadalmi hivatalok így majdhogynem kényük-kedvük szerint formálhatják a szabadalmazható számítógépi programok körét, hacsak a finom fizikai vonatkozás feltételétől el nem tekintünk. Ez azonban végül ugyanolyan jelentéktelen tényezőnek bizonyulhat majd az igényt elbírálók számára, mint ahogy azt Axel H. Horns cikkében meg is jósolta: elég lehet nekik a processzorra mint fizikai entitásra utalás is a műszaki jelleg megállapítására...⁴⁸

⁴⁵ NACK i. m. 772.

⁴⁶ NACK i. m. 773. Itt szükséges megjegyeznünk, hogy valószínűleg ezt a logikai bukfcencet (miszerint a 'tervszerű felhasználást' magában foglalja az 'okozatlag áttekinthetőség') ismerte fel Palágyi Tivadar, amikor a fentebb idézett magyarra fordítását megfogalmazta a műszaki találmány definíciójának, így ezt a pár szót ezért hagyhatta el, amely egyébként – ennél fogva – semmilyen jelentésbeli változást nem eredményez.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ Horns 'Färbetheorie'-jára lásd AXEL H. HORNS: Anmerkungen zu begrifflichen Fragen des Softwareschutzes. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR)*, 2001, 1 (Januar), 10–12.

S, hogy akkor 1969-től egészen napjainkig miért nem kérdőjelezték meg soha ezt a fogalmi meghatározást? Mert még soha nem tett szert ekkora jelentőségre, mint a szoftveripar előretörésével és a számítógépi programok benyomulásával a szabadalmi jogba, és mert korunkig a műszakiság határai nem mosódtak el ilyen mértékben.⁴⁹

Nack azonban cikkében továbbmegy, s ő maga ajánl egy alternatívát a műszaki jelleg fogalmának meghatározására, ez az ún. *tudásátadás koncepciója* (das Konzept der Wissenstradition). Azt állítja, hogy a műszaki fogalmának absztrakt megfogalmazása érdekében tett hasztalan próbálkozások ellenére a szabadalmazható tárgyak köre nem szabálytalanul, hanem sokkal inkább konstans értékelési kritériumok mentén alakult ki. Ezeket az értékelési kritériumokat használná az absztrakt definíciók helyett, hogy meghatározzák valamely alkotás szabadalmazhatóságát. Nack szerint, ezen értékelési kritériumok egy tartalmi elemzésen keresztül levezethetőek, mely elemzés a szabadalmazható alkotások körének fokozatos szélesedését vizsgálja: „Eredetileg a szabadalmi jogi technika [(műszaki)] fogalommal csupán a »tradicionális« mérnöki tudományokat (gépgyártás, gyártási technika, elektrotechnika és az építész-mérnöki tudomány) és a természettudományok egy részét (kémia, biológia és fizika) jelölték. Ez a történelmi alaptendencia a szabadalmi jogi technika [(műszaki)] fogalma értelmében az alábbi fejlődést tartósan formálta. A másik oldalon a szabadalmazható [alkotások] körének szélesedése áttekinthetetlen. *Újabb [alkotások] bevonása mindig akkor következik be, amikor az [alkotás] bármilyen módon az ismeretek és képességek továbbfejlődését hozza azon területeken, amelyek már eddig is hozzáfértek a szabadalmi oltalomhoz.* Általánosítva tehát, a szabadalmazható [alkotások] köre akkor szélesedne, ha egy [alkotás] – a mögötte álló teljesítményhez mérten – *tudást ad át a hagyományosan szabadalmazható [alkotásoknak]* (a tudásátadás koncepciója).”⁵⁰

E zseniális gondolatmenet végén Nack megállapítja, hogy az ESZH joggyakorlatára tekintettel a *szoftvertechnológia következő területei* veendőek tekintetbe *műszakiként: vezérlő- és szabályozási technika*, az ún. *CAD/CAM* (Computer Aided Design – számítógéppel segített tervezés, Computer Aided Manufacturing – számítógéppel segített gyártás) *szoftverek, digitális jelfeldolgozás, operációs rendszerek* valamint *adattömörítés*.

Ugyanezt a módszert alkalmazva a német joggyakorlatban pedig a *következő területek* minősülnek műszakinak: *vezérlő- és szabályozási technika, CAD/CAM, digitális jelfeldolgozás* valamint *operációs rendszerek*.

Ha Nack eme fejtegetése, és kutatásai helytállóak és a szoftvertechnológia csupán ezen területein adtak szabadalmakat számítógépi programokra (így bizonyítva, hogy valóban léteznek ún. konstans értékelési kritériumok), akkor az is elmondható, hogy az ESZH, valamint a német szabadalmi hivatalok, illetve a BGH nem élnek vissza a műszaki fogalmának meghatározatlanságával, pontosabban általuk meghatározhatóságával. Egyelőre tehát még nincs olyan nagy ok az aggodalomra⁵¹, az azonban való-

⁴⁹ HILTY–GEIGER i. m. 626.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ Lásd Karl Friedrich Lenz korábban hivatkozott írását.

ban riasztó, mennyire a jogalkalmazók s nem a jogalkotók javára billent a szabadalmi jog mérlege a számítógépi programokba foglalt találmányok területén.

Összefoglalásképpen elmondható, hogy a műszaki fogalmának misztériuma nem kell, hogy misztérium legyen, s mindenki érdekét szolgálná, ha nem képlékeny, megfoghatatlanul absztrakt, s végső soron semmit(vagy inkább mindent?)mondó meghatározásokkal operálna a joggyakorlat. Egy olyan fogalom, melynek funkciója éppen az elkülönítés, nem képzelhető el és nem is helytálló elhatároló képesség nélkül, így én is állást kell, hogy foglaljak Ralph Nack tudásátadás koncepciója mellett, mely véleményem szerint jó szolgálatot tenne alkalmazása esetén, hiszen se nem statikus, se nem túlon túl dinamikus, de legfőképpen könnyen érthető s éles határt szab.

2.3.2 AZ ÚJDONSÁG KRITÉRIUMA

Az újdonság kritériuma a szabadalmi jog egyik sarkköve, minthogy az iparjogvédelem s így a szabadalmi jog alapelveiből következően az egymástól függetlenül létrejött azonos szellemi teljesítmények közötti *rangsorolás*.⁵² Az újdonság kritériuma tehát az elsőbbség megállapítását szolgálja a találmányok között. Márpedig, ha valami első, akkor az azt jelenti, hogy korábban sosem létezett.

Ez a szabadalmi jog nyelvén [az ESZE 54. cikk (1) bekezdésének megfogalmazásában] a következőképp hangzik: „A *találmányt újnak* kell tekinteni, ha az *nem tartozik a technika állásához*.”

Tehát, mint azt korábban említettem, e helyütt jön be a technika állásának fogalma (angolul: state of the art), mely a (2) bekezdés tanúsága szerint a következőt jelenti: „A *technika állásához tartozónak minősül* mindaz, ami az európai *szabadalmi bejelentés* bejelentési *napja előtt írásbeli vagy szóbeli ismertetés, illetve használat útján vagy bármilyen más módon a nyilvánosság számára hozzáférhetővé vált*.”

E helyütt az újdonságra vonatkozó általános kihívásokat nem is boncolgatnám, hanem rátérnék rögtön a számítógépi programokba foglalt találmányokat illető problematikára.

Horns, idézett cikkében egyenesen a számítógépi program vonatkozású találmányok szabadalmazhatóságának immanens hataraként aposztrofálja a technika állásának kutatását. Abból a feltételezésből indul ki cikkében, hogy a szabadalmat nyert számítógépi programok forráskódját közzéteszik, s így az egyes számítógépi programokba foglalt találmányok forráskódjai szolgálnának alapul a technika állásának kutatásához.⁵³ (Ez azonban mint látni fogjuk koránt sincs így.⁵⁴)

E kiindulópontból hamar levezeti a kutatás felmerülő nehézségeit. Mivel a forráskódban leírt egyes algoritmusok, amelyek a program felépítését adják, tucatnyi programozási nyelven, többféle kódolásban leírhatók, ezért nem lehet egy olyan egységes alapokon nyugvó rendszerben a kutatást végezni, hogy az akár egy adatbázisban lefuttatott keresés formájában eredményre vezessen. Ez utóbbira példa a biotechnológiai találmányok, ahol adatbankok felállításával a genetikai kódok egységessége miatt a

⁵² SZINGER–TÓTH i. m. 22.

⁵³ HORNS i. m. 13.

⁵⁴ HILTY–GEIGER i. m. 634–635.

technika állásának kutatása e téren megoldható. Horns a megoldást egy egységes nyelvre, az ún. Unified Modeling Language-re (UML) való átírásban, majd az ilyen formában létrehozott adatállományban történő keresésben (voltaképpen egy kereső-program lefuttatása, amely kiszűri az egységes algoritmusokat) látja.⁵⁵

Komoly akadály a elképzelésének azonban kettő is van. Az adatbázis létrehozása az összes napjainkban létező programról (hiszen, a jogszabály szerint a technika állásához az is hozzátartozik, ami nem szabadalmaztatott) közel lehetetlen, az UML pontatlanságáról szóló kritikákról nem is beszélve.⁵⁶ A másik probléma, hogy a szoftverfejlesztő cégek nem teszik közzé, és nem is hajlandók közzétenni szabadalmaztatott számítógépi programjaik forráskódját, s ellenállásuk az ötlet megvalósíthatóságát igencsak elodázhathja, még ha azt is feltételezzük, hogy sikerül találni egy egységes és pontos leíró nyelvet, s a létező összes vagy közel összes közzétett számítógépi programot emberfeletti munkával egy adatbázisba sűrítik.

Hilty és Geiger inkább a programok által megvalósított funkcionalitás körében keresnek az újdonságot, ami valóban túl széles körűnek tűnik ahhoz, hogy ne találjunk még egy olyan programot, amelynek nincs legalább hasonló funkciója az igényelt programhoz képest. Szerintük a technika állásának fogalma implikálja az interneten fellelhető valamennyi számítógépi programot, s ebben egyet kell, hogy értsünk velük, hiszen aligha találunk nagyobb nyilvánosságot egy számítógépi program számára, mint az internet felhasználók közösségét. Az interneten található programok összessége azonban mindenféle funkcionalitást felölel, így gyakorlatilag minden számítógépi programot vissza kellene, hogy utasítsanak a szabadalmi hivatalok. Ezért az újdonság kritériumának igen szigorú alkalmazása számos szabadalom megadását hiúsítaná meg.⁵⁷ (A szigorú alkalmazás alatt a már hasonló funkcionalitással rendelkező programok miatti visszautasítást kell, értsük.)

Végeredményben e helyütt is megállapíthatjuk, hogy a számítógépi programokba foglalt találmányok a szabadalmi jog határait alaposan feszegetik, mert vagy engedékenyebbek kell legyünk velük szemben, vagy olyan csapdába visznek minket, hogy a szabadalmi jog által eddig képviselt gyakorlati megoldást oly mértékben túlhaladják, hogy majdnem megoldhatatlan feladat elé állítanak bennünket. Véleményem szerint a szabadalmi jog szempontjából minden bizonnyal örvedetesebb lenne a Horns által megálmodott rendszer, ám míg a szabadalmat nyert számítógépi programjaik forráskódjának közzétételével adósak maradnak a szoftvergyártó cégek, nincs értelme hozzálátni a közvetlen gyakorlati akadályok leküzdéséhez, mert mint látni fogjuk, ez igenis nagy áldozat lenne részükről.

2.3.3 A FELTALÁLÓI TEVÉKENYSÉG FELTÉTELE

Bár az újdonság kritériuma, úgy tűnik, elég hatékonyan bizonyulhat a bajosan innovatív programokkal szemben, mégis inkább a feltalálói tevékenység feltétele az, amelyik hatékonyan akadályozhatja meg 'triviális' programok szabadalmazását.⁵⁸

⁵⁵ HORNS i. m. 13.

⁵⁶ http://hu.wikipedia.org/wiki/Unified_Modeling_Language

⁵⁷ HILTY-GEIGER i. m. 628.

⁵⁸ Uo.

Az ESZE 56. cikke rendelkezik a feltalálói tevékenységről, aminek lényegi mondata: „A találmányt feltalálói tevékenységen alapulónak kell tekinteni, ha az a technika állásához képest szakember számára nem nyilvánvaló.”

„A nyilvánvalóság megítélésében az adott műszaki területen jártas szakember tudása mérvadó.”⁵⁹ Tehát egy informatikai szakemberre van szükség ahhoz, hogy megítélhesük, vajon a szabadalmi bejelentés tárgya nem nyilvánvaló-e. Abban azonban az egyes jogrendszerek már eltérhetnek egymástól, e feltételt illetően, hogy a szakember átlagos képességű legyen, avagy a szakterületén kifejezetten jó. Ebből aztán sok vita adódhat, s talán ezért is, még mindig meglehetősen mély a szakadék az USPTO és az ESZH joggyakorlata között, annak ellenére, hogy rohamléptekben közelít ez utóbbi az előbbihez.

Mindenesetre annyit leszögezhetünk, hogy a körülményeknél fogva e kritérium feladata volna a szabadalmak ‘inflálódásának’, ‘minőségi romlásának’ megakadályozása a számítógépi programok területén.⁶⁰

2.3.4 AZ IPARI ALKALMAZHATÓSÁG

Az ESZE 57. cikke foglalkozik, meglehetősen szűkszavúan, az ipari alkalmazhatóság követelményével: „Iparilag alkalmazható a találmány, ha az ipar bármely ágában – ideértve a mezőgazdaságot – előállítható, illetve használható.”

Szerencsére ez a fogalom épp annyira érthető, egyszerű és nyilvánvaló, amennyire annak tűnik. S ha a szoftveripart ‘valódi iparagnak’ tartjuk, márpedig erre ismertetőjegyeinél fogva minden kétséget kizáróan érdemes, akkor már nem is igazán érdemes e kritériumnál túl hosszan időznünk, hiszen kutatásaim során sem találok egyetlen olyan írásművel sem, amely érdemben említette volna e kritériumot a számítógépi programokba foglalt találmányokat illetően.

IV. A számítógépi programokba foglalt találmányok nemzetközi védelme

1. Az ESZH joggyakorlata a számítógépi programokba foglalt találmányokat illetően

Az ESZH első s meghatározó jogesete a számítógépi programokba foglalt találmányok körében az ún. VICOM-döntés.⁶¹ A számítógépi programok szabadalmazhatóságáig pedig az ún. Computer program product/IBM illetve Computer program product/IBM II nevű döntésével jutott.⁶²

Az ESZH azonban a legtöbb problémát a találmány fogalma körüli kérdőjelekkel okozta magának és az igénylőknek, s ez vezetett oda, hogy az e kérdéskörrel való hercehurca három élesen elkülöníthető időszakot hozott, közben pedig olyan nézőpontokat, amelyek célja a szabadalmi jogosultság ‘praktikusabb’ elbírálása, melyek azonban felülvizsgálásra szorulnak.⁶³

⁵⁹ TATTAY i. m. 254.

⁶⁰ HILTY–GEIGER i. m. 628.

⁶¹ Lásd 18-as hivatkozás.

⁶² Az esetekre jelentőségüknél fogva még részletesebben kitérek.

⁶³ JUSTINE PILA: Dispute over the meaning of „Invention” in Art. 52(2) EPC – The Patentability of Computer-Implemented Inventions in Europe. *IIC*, 2005, 2 (február), 173–191.

Az *első* ilyen *időszak* az 1980-as évektől számítható azon döntések meghozatalától, amelyek az ESZE 52. cikkének (2) bekezdésével először kapcsolatban álltak. Gyakorlatilag hat eset – köztük a VICOM-döntés – indította el azt a fejlődést, amely a fentebb levezetett módszer alapján a műszaki jelleg kritériumáig, s ezzel, az 52. cikk (2) bekezdésében felsorolt kivételek közül a számítógépi programok szabadalmazhatóságának hogyanjáig elvezetett. Ezek a döntések azonban mind különböző módon magyarázták a műszaki jelleg természetét, amely rögtön három kérdéskör felmerülését eredményezte.⁶⁴

Az *első*, hogy a műszaki jelleg követelménye tartalmi vagy formai-e? Tehát elég, ha a szabadalmi bejelentés tárgya műszaki eszközöket használ, vagy pedig az, ha csak műszaki terminológiában írják körül, s mindjárt műszaki jellegű lesz? (Ez utóbbi implikálja egyébként a műszaki hatás vagy új műszaki eredmény kiváltását is.) A *második* kérdéskör azt firtatta, vajon, mi van akkor, ha a műszaki jelleg fogalma, és a többi követelmény, tehát az újdonság, a feltalálói lépés, illetve az ipari alkalmazhatóság között valamilyen kapcsolat van? Míg a VICOM-döntésben az ipari alkalmazhatósággal egymást átfedőként, addig egy másik döntés e körből teljesen különállóként, egyfajta *prima facie* követelményként értékelte a műszaki jelleget. Sőt egy harmadik esetben a Tanács nézete szerint a találmány elfogadása, mint műszaki tanítás magában foglalja az újdonság és a feltalálói lépés megfontolását is. S végül a *harmadik* kérdéskör, hogy vajon az igényelt dolognak, ahhoz, hogy műszaki jellege legyen, magában kell-e foglalnia egy materiális vagy fizikai tárgy létrehozását? A VICOM-döntés azt sugallja, hogy igen, kell, ám más döntéseknél azt láthatjuk, hogy elegendő műszaki eszközök használata vagy éppen egy műszaki probléma megoldása, s semmi egyéb nem szükséges a műszaki jelleg megítéléséhez.⁶⁵

A *második korszakában*, mely 1988-tól 1999-ig tartott, a kérdéskörökkel előidézett bizonytalanságot igyekezte kiküszöbölni az ESZH, a Fellebbezési Tanács döntései útján, valamint különféle nézetek megalkotásával. A Hivatalnál e periódus ideje alatt két versengő teória kristályosodott ki.⁶⁶

Az *első* teória az 1990-es évek kezdetén bontakozott ki, s a ‘teljes tartalom szemlélete’ elnevezést kapta. Ezt a teória nem más, mint ama nézet, hogy a szabadalmi igény tárgyát a maga egészében kell figyelembe venni, s ha műszaki eszközöket alkalmaz, vagy műszaki problémát old meg, avagy műszaki hatást vált ki, műszakinak tekintendő. A másik teória az ún. ‘hozzájárulás szemlélet’, melyet a joggyakorlat igen sokáig alkalmazott (párhuzamosan az előző mellett), mint a szabadalmi eljárásnál az elbírálás pontosságát, ugyanakkor a szabadalmi igény gyorsabb elbírálását elősegítő teóriát. S bár meglehet, hogy ez utóbbi igaz, a szemlélet mégis több kárt okozott, mint amennyit segített,⁶⁷ s ezt később maga az ESZH is elismerte.⁶⁸

⁶⁴ PíLA i. m. 175.

⁶⁵ PíLA i. m. 175–176.

⁶⁶ PíLA i. m. 176.

⁶⁷ Uo.

⁶⁸ Case Law of the Boards of Appeal of the European Patent Office. Fifth Edition. 2006, 1–2. [http:// documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/F7944E5E0AD5958DC12572BC004B2CB6/\\$File/clar_2006_en.pdf](http://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/F7944E5E0AD5958DC12572BC004B2CB6/$File/clar_2006_en.pdf)

A 'hozzájárulás teória' egyfajta prima facie feltalálói lépés megítélésével ér fel,⁶⁹ mivel e nézet szerint egy találmány akkor műszaki jellegű, ha műszaki hozzájárulást nyújt a technika állásához, azon területek valamelyikén, melyek nincsenek a szabadalmazhatóságból kizárva az 52. cikk (2) bekezdése alapján.⁷⁰ Azok a számítógépi programok, melyek újdonsága vagy feltalálói lépése nem műszaki vagy hagyományos forrástól függött, valamint az olyan programok, melyeknek eredményét az 52. cikk (2) bekezdésében felsorolt területek valamelyike lefedi, nem nyerhetek szabadalmat. Ezzel ellentétben a másik nézet képviselőiből álló ún. vizsgálati osztályok (az ESZH-nál benyújtott szabadalmi igényeket 'először' ezen a szinten bírálják el) sorra fogadták el az ilyen számítógépi programokat a fenti kritériumoktól merőben eltérően vagy figyelmen kívül hagyva azokat.⁷¹

Ez önmagában még nem is lett volna akkora baj, ha a Fellebbezési Tanács nem kezdi el mindezt módszeresen elrejtteni egy általános terminológia keveréke, valamint korábbi döntésekre utalásoktól való eltekintés útján, ezzel azt a látszatot keltve, hogy a döntések elvben következetesek, egy vonalat követnek. Az eredménye még több bizonytalanság lett, melynek hatása mindmáig érződik.⁷²

S így a *harmadik periódusra*, vagyis 1999-től napjainkig tartó joggyakorlatra maradt a feladat, hogy ezt a bizonytalanságot feloldja. Ez a 'teljes tartalom szemléletének' megerősítéséhez vezetett, s mint arra utaltam, a 'hozzájárulás szemlélet' alkalmazásának beismeréséhez. Ez a megengedőbb nézet melletti állásfoglalás előre vetítette az ESZH szándékait. Ezt az engedékenyebb magatartást a nemzetközi szintű jogharmonizáció elősegítésével indokolták. Így az amerikai és japán joggyakorlat-hoz való közelítés szellemében kinyilvánította az ESZH a maga jogpolitikáját a számítógépi programokkal szemben.⁷³

Olyan nagy vihart kavaró döntések születtek, mint a T 1173/97 és a T 935/97, amelyek az IBM számítógépi program termékeit helyezték szabadalmi oltalom alá, valamint a T 931/95, amelyben a Tanács bármely eljárásnak (*beleértve az üzleti eljárásokat is*), amelyet számítógép vagy más hardver eszköz segítségével valósítanak meg és a szabadalmi igényben e megvalósítás szempontjából mutatják azt be, szabadalmazhatónak tekint. Ez utóbbi indoklása az, hogy egy ilyen 'eljárás' egy ember alkotta műszaki berendezés haszonelvű céllal, és nem teljesen, nem egészen egy módszer, ezért elkerüli a szabadalmazhatóságból való kizárást.⁷⁴

Ennek az esetnek amellet, hogy megválaszolja az első tárgyalt időszakunknak mindhárom kérdéskörét, azért van jelentősége, mert az üzleti eljárások szabadalmazhatóságának kérdése párhuzamosan zajlott a számítógépi programok szabadalmazásának engedélyezésével, mely előbbi szintén már régóta engedélyezik az Egyesült Államokban.

Visszatérve a három felmerült kérdéskörhöz, a 'teljes tartalom szemlélete' eredményeképpen a válasz a következő: a műszaki jelleg követelménye a formában rejlik,

⁶⁹ PILA i. m. 176.

⁷⁰ Case Law of the Boards of Appeal of the European Patent Office. Fifth Edition. 2006, 1.

⁷¹ PILA i. m. 176–177.

⁷² PILA i. m. 177–178.

⁷³ PILA i. m. 178.

⁷⁴ PILA i. m. 178–179.

nem a tartalomban; a műszaki jelleg független minden egyéb követelménytől, de főleg a feltalálói lépéstől; s végül, a műszaki jelleg megítélése nem függ valamely materiális vagy fizikai tárgy létrehozásától.⁷⁵

E helyütt, amellet, hogy bizonyításra került a műszaki jelleg követelményének szignifikáns volta, időt kell még szakítanunk, a dolgozat tematikájának szempontjából legjelentősebb Európai Szabadalmi Hivatali döntésekre, a T-935/97-es és a T-1173/97-es döntésre.

Ezen döntések címszava a 'computer program product', ami annyit tesz, mint számítógépi program termék. A szabadalmi védelmet az igényelt tárgyak pedig termék-szabadalomként kapták. E döntésektől dotálható az ESZH joggyakorlatában a számítógépi programokba foglalt találmányok egyéb kategóriába sorolt alkotásainak szabadalmazhatósága. De miképpen lesz egy számítógépi program egy termékké? Ugyanis a számítógépi program termék fogalma egy számítógépi programot takar.

A nemzetközi joggyakorlatban ezt a látszólag 'fából vaskarika' átalakulást az USPTO In re Lowry döntéséhez kötik. Itt az egyes eljárási tulajdonságokat oly módon írták le, hogy azok egy adattároló eszköz 'adattárgyai'.⁷⁶ Azonban az In re Lowry döntés alapján való érvelés Jeffrey S. Draeger argumentációjában nem bizonyul tökéletesen helytállónak.⁷⁷

Meglátásai szerint, helyesebb úgy érvelnünk, hogy az általános célú számítógépet az egyes programok speciális célokra használják, speciális hatásokat váltanak ki, ezáltal egy-egy program végrehajtásával mindig más-más, speciális berendezést kapunk, még ha mindeközben ugyanazon a hardveren is dolgozunk. Ezzel mondhatjuk azt, hogy a számítógépi programok éppoly szerves részei egy általános célú számítógép funkcionális motorjának, mint a hardver, egyik nélkül sem érhetnének el semmilyen hatást, nem váltanának ki semmilyen funkciót. Így egy speciális berendezésnek, ugyanezen megfontolások szerint, egy adathordozó, melyen az a számítógépi program van, amely 'létrehozza' azt a speciális hatást, amivel már speciális berendezésnek nevezhetjük az általános célú számítógépet, ugyancsak szerves része, sőt, egy gépnek tekinthetjük.⁷⁸

Ennek a szoros összefonódásnak eredményeképpen adathordozó és számítógépi program között olyan kapcsolat alakul ki, mely által a program azon alkotórészei, melyek a funkcionalitás létrehozásában relevánsak, valóban egy általános célú számítógépből speciális berendezéssé transzformáló eszköz (az adathordozó) részeként értelmezhetők. Mindez pedig lehetővé teszi, hogy – mint ahogy a T-1173/97-es döntésben teszik – ekképpen fogalmazzunk meg igénypontokat egy számítógépi program termékre vonatkozóan:

„20. A computer program product directly loadable into the internal memory of a digital computer, comprising software code portions for performing the steps of claim 1 when said product is run on a computer.

⁷⁵ PILA i. m. 179.

⁷⁶ WOLFGANG TAUCHERT: Patent Protection for Computer Programs – Current Status and New Developments. *IIC*, 2000, 7–8 (július-augusztus), 820.

⁷⁷ JEFFREY S. DRAEGER: Are Beauregard's Claims Really Valid? <http://www.jmls.edu/JCIL/17/draeger.html>

⁷⁸ Uo.

21. A computer program product stored on a computer usable medium, comprising: [...]"⁷⁹

Láthatjuk azonban, hogy az ilyen formában történő igénylése egy számítógépi programnak nélkülözhetetlenné teszi az adathordozó közbejöttét a szabadalmazhatóság érdekében. Ezt az 'igény típust', ahol számítógépi program termékként igényelnek számítógépi programokat, nevezik Beauregard (az USPTO In re Beauregard döntése után, ahol először adtak szabadalmat számítógépi program termékre) igénynek is.⁸⁰

Több kérdés is felmerül azonban a Beauregard-igényekkel kapcsolatban. Vajon e helyütt két találmányt igényelünk, a számítógépi program terméket és az adathordozót, vagy ezek egy egészként alkotják egy szabadalmi oltalom tárgyát? De ami, még fontosabb és nehezebb kérdés, vajon elégségesek-e a Beauregard- igény formájában konstruált igénypontok arra, hogy kellő terjedelmű legyen a szabadalmi oltalom a számítógépi program védelmére?

Az első kérdésre meglehetősen egyértelmű a válasz, természetesen egy találmányról van szó. A fentebbi indoklásból is, és a szövegezés módjából is észrevehető, hogy az adathordozó egyfajta aligénypontot képez, nem pedig önálló főigénypont, s ezzel önálló találmány.

Tauchert érvei azonban fentitől eltérő irányból közelítik meg a számítógépi program termék szabadalmi igényének problematikáját. Szerinte az adathordozó a program által voltaképpen nem fejlődött tovább, hanem szokásos módon használják. Éppen úgy, mint egy palackot, amely nem fejlődik azáltal, hogy valamilyen folyadékot töltenek bele. Így tehát nem az igény megtestesítéséről van szó az adathordozó által, hanem a főigénypontnak, amely nem más, mint egy eljárás, továbbfejlesztéséről. Ezáltal a termék szabadalmazhatósága kizárólag a főigénypont tulajdonságain áll vagy bukik. Mindebből pedig az következik, hogy nem egy eljárás és egy berendezés egymástól független igénypontjairól van szó, hanem inkább magának az eljárásnak egy speciális formájáról vagy kedvezőbb mértékéről. Az is a párhuzamos igények ellen szól, hogy ha önálló igényekről beszélnénk, úgy az adathordozó sem kerülheti el a feltalálói lépés vizsgálatát, a 'nem nyilvánvalóság' feltételét, melyen feltétlenül elbukna, s ekképpen vajmi kevés értelme volna igénylésének.⁸¹

A másik kérdésünkre való rövid válaszkérését követően, hamar rádöbbenhetünk, hogy a Beauregard igények alkalmasságát övező szkepszis nem teljesen megalapozatlan.

Ezen igények esetében megkerülhetetlen szerep jut az adathordozóknak. Az a tény azonban, hogy csupán az adathordozókon tárolt számítógépi programokra vonatkozik az oltalom, meglehetősen szűkre szabja annak terjedelmét. Adathordozó többek között a floppy, a CD vagy a pendrive. Azonban a programok terjesztése napjainkra áthelyeződött az internet világára. Így a Beauregard-igények elégtelennek bizonyulnak, hacsak nem valamilyen más módon igényeljük a számítógépi programunk szabadalmazhatóságát.⁸²

⁷⁹ EPO, TBA, T 1173/97 Computer program product/IBM, 1998. július 1-jei döntés.

⁸⁰ BETTEN i. m. 28.

⁸¹ TAUCHERT i. m. 821–822.

⁸² A kérdés boncolgatására az amerikai jog szempontjából lásd Jeffrey S. Draeger korábban hivatkozott írását.

Ezt a kérdést oldotta meg egy csapásra az ESZH Technikai Fellebbezési Tanácsa a T 1173/97-es számú döntésében, ahol a következőkkel a számítógépi programok önmagukban való (itt értsd: adathordozó vagy hardver elemek közbejötté nélkül, nem pedig műszakiság hiányában) szabadalmazhatóságát mondta ki, elkerülve ezzel a Bearegard igényeknek önmaguknál fogva szabott határait:

„[...]a *computer program claimed by itself is not excluded from patentability* if the program, when running on a computer or loaded into a computer, brings about, or is capable of bringing about, a technical effect which goes beyond the "normal" physical interactions between the program (software) and the computer (hardware) on which it is run.”⁸³

A számítógépi programok adathordozó közbejötté nélkül is szabadalmazhatók tehát, ami azt jelenti, hogy a szabadalmi oltalom teljes körű, az internetes terjesztés ugyanolyan jogsértésnek minősül, mint a program letöltése, azaz nemcsak a végfelhasználókat, hanem a terjesztőket is ‘eléri a jog keze’.

Mint olvasható, azonban támaszt még egy feltételt a Tanács a számítógépi programok szabadalmazhatóságával szemben, még pedig, hogy azok valamely további műszaki hatást váltsanak ki a műszaki jelleg megítélésének érdekében.

A döntés indoklásának 6. pontjában a Tanács nagyon szépen vezeti le, hogy – mint az korábban is hivatkozásra került – a számítógépi programok önmagukban, vagy azért mert a számítógép belsejében elektronikai hatást váltsanak ki, még nem szabadalmazhatók, hisz ez minden program sajátja. Így a műszaki jelleg másban keresendő, mégpedig a további műszaki hatásban, amelyet a program kivált, mikor végrehajtják. Az indoklás logikai vonalvezetése nagyon precíz és élvezetes⁸⁴, amelyet azonban e helyütt nem részleteznék, mert számunkra a végeredmény a releváns.

A Tanács úgy látta, hogy minden számítógépi program termék csak akkor vált ki hatást, ha azt futtatják egy számítógépen. Ez nem jelent mást, minthogy a számítógépi program termék csupán a ‘potenciálját’ birtokolja annak, hogy a hatást kiváltsa. A ‘teljes tartalom szemlélete’ alapján viszont tudjuk, hogy a szabadalmi igény tárgyát a maga egészében kell figyelembe venni, s ha műszaki eszközöket alkalmaz, vagy műszaki problémát old meg, avagy *műszaki hatást vált ki*, műszakinak tekintendő. S a hatás kiváltásának potenciálja, azaz a további hatás, amelyet az igényelt számítógépi program termék kivált, lehet, hogy éppen műszaki hatás. A Tanács pedig *nem talált* helytálló *indokot* arra, *hogy különbséget tegyen a közvetlen műszaki hatás, illetve a műszaki hatás kiváltásának potenciálja, azaz a további vagy még inkább, a közvetett műszaki hatás között.*

Mint láttuk, az ESZH joggyakorlata már hosszú idő óta engedi a számítógépi programokba foglalt találmányok szabadalmazhatóságát. Eleinte csupán a hard-szoftverek tekintetében, majd később a számítógépi programokra is kiterjesztette az oltalom igénylésének lehetőségét, oly módon, hogy két döntésével, melyek kölcsönösen erősítették egymást, felzárkózott az amerikai valamint a japán joggyakorlat mellé, s

⁸³ EPO, TBA, T-1173/97 Computer program product/IBM, 1998. július 1-jei döntés.

⁸⁴ Lásd EPO, TBA, T 1173/97 Computer program product/IBM, 1998. július 1-i döntés, Reasons for the decision, 6–9. pontig. <http://legal.european-patent-office.org/dg3/pdf/971173ex1.pdf>

mindjárt túl is haladta azokat, amikor már nemcsak Beauregard-igények formájában adta meg azokra a szabadalmi védelmet.

Ezt követően több számítógépi programra adtak európai szabadalmat⁸⁵, de köztük egyre több az üzleti eljárás szabadalmazását célzó igény. Mára ez a megoldás olyannyira elterjedt, hogy szinte nem is lehet elkerülni a megemlítésüket, amikor a számítógépi programok szabadalmazhatóságáról van szó, s én is így teszek e helyütt, hivatkozások formájában.⁸⁶

V. Összegzés

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy Európában rögzös utakon bár, de végül szabadalmat adtak a számítógépi programokra. Annyit azonban még érdemes megjegyeznünk, hogy láthatóan nagy erőfeszítésbe került, pontosabban *nehézkés és rendkívül bonyolult absztrakciók árán* sikerült e tettet véghezvinni, mindeközben dacolva az ezt ellenzők egyre bővülő táborával.

⁸⁵ Pl. EPO, Application number: 05112277.8, TeliaSonera AB/System, a subscriber terminal and a computer program for call establishment via a data network, 2008. szeptember 3-i döntés.

<http://www.freepatentsonline.com/EP1677507B1.pdf>

⁸⁶ EPO, TBA, T258/03, Auction method/HITACHI, 2004. április 21-döntés; EPO, Application number: 02011688.5, Ricoh Company, Ltd./Order management system and method considering budget limit, 1996. október 1-jei döntés.

